

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

ODVODENÉ SPÔSOBY NADOBUDNUTIA
VLASTNÍCKEHO PRÁVA V RÍMSKOM PRÁVE

Bakalárska práca

Študijný program: Ekonomika a právo (Medziodborové štúdium, bakalársky I. st., denná forma)
Študijný odbor: Ekonomika a manažment a právo
Školiace pracovisko: Katedra rímskeho práva, kanonického a cirkevného práva
Školiteľ: prof. PaedDr. JCDr. Róbert Brtko, CSc.

Bratislava, 2023

Barbora Sýkorová

ZADANIE PRÁCE

POĎAKOVANIE

Na tomto mieste by som chcela poďakovať vedúcemu tejto záverečnej práce prof. PeadDr. JCDr. Róbertovi Brtkovi, CSc. za konzultácie, cenné pripomienky, rady, usmernenia, jeho pomoc a ochotu pri tvorbe tejto práce.

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Týmto čestne vyhlasujem, že na svojej bakalárskej práci, ktorá nesie názov Derivatívne spôsoby nadobudnutia vlastníckeho práva v rímskom práve som pracovala samostatne. Všetky zdroje, ktoré som pri písaní tejto záverečnej práce využila, sú uvedené v poznámkach pod čiarou a v zozname použitých zdrojov.

Abstrakt

SÝKOROVÁ, Barbora: Odvozené spôsoby nadobudnutia vlastníckeho práva v rímskom práve. [Bakalárska práca]. Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra rímskeho práva, kánonického práva a cirkevného práva. Vedúci práce: prof. PaedDr. JCDr. Róbert Brtko, CSc. Bratislava Praf, UK, 2023

Práca v štyroch hlavných častiach analyzuje problematiku derivatívneho spôsobu nadobudnutia vlastníckeho práva v rímskom práve. Derivatívne a originárne spôsoby nadobudnutia neboli systematicky spracované Rimanmi, ale až príslušníkmi nemeckej pandektiky v 19. storočí. Záverečná práca je koncipovaná deduktívnym spôsobom, t.j., najskôr prezentuje vlastnícke právo a jeho nadobúdanie vo všeobecnosti. V ďalšej časti už podrobne skúma jednotlivé odvozené spôsoby nadobudnutia vlastníckeho práva: mancipáciu, injurecesiu a tradíciu.

Kľúčové slová: derivatívne spôsoby nadobudnutia, vlastnícke právo, mancipatio, in iure cessio, traditio ex iusta causa

Abstract

SÝKOROVÁ, Barbora: Derivative acquisitions of ownership in roman law. [Bachelor thesis]. University of Economics in Bratislava. Faculty of Economics and Finance; Department of Roman law, canon law and ecclesiastical law. Supervisor' name: prof. PaedDr. JCDr. Róbert Brtko, CSc. Bratislava Praf, UK, 2023

The work in four main parts analyzes the issue of the derivative method of acquiring property rights in Roman law. Derivative and original methods of acquisition were not systematically processed by the Romans, but only by members of German pandetics in the 19th century. The final thesis is designed in a deductive way, i.e. it first presents the property right and its acquisition in general. In the next part, he examines in detail individual derived ways of acquiring property rights: emancipation, injuression and tradition.

Key words: derivative acquisitions of ownership, property right, mancipatio, in iure cessio, traditio ex iusta causa

Predhovor

V súčasnosti sa právne systémy stále vyvíjajú a prispôsobujú novým potrebám spoločnosti. Práve preto je zaujímavé vrátiť sa späť ku koreňom, ktoré položili základ pre právo, ktoré poznáme dnes. Rímske právo bolo jedno z prvých komplexných právnych systémov a jeho zásady a princípy mali veľký vplyv vývoj právnych systémov v celom svete. Rímske právo bolo základom európskeho kontinentálneho systému súkromného práva, a mnohé právne princípy a inštitúcie majú korene práve v rímskom práve. Aj dnes sa pokladá za významné, pretože položilo základy napríklad pre medzinárodné právo, cirkevné právo, obchodné a hospodárske právo. Malo vplyv aj na vývoj právnych tradícií v mnohých krajinách. Príkladom môže byť to, že niektoré právne zásady a terminológia pochádzajúca práve z tohto obdobia sa využíva dodnes. V oblasti vlastníckeho práva je rímske právo zaujímavé a bohaté čo sa týka rôznych spôsobov nadobudnutie. Odvođené spôsoby nadobudnutia vlastníckeho práva sa zaoberajú prevodom vlastníckeho práva už od existujúceho vlastníka.

Toto boli niektoré z dôvodov, prečo som bola motivovaná písať záverečnú prácu práve z oblasti vecných práv v rámci rímskeho práva.

Cieľom tejto práce je charakterizovať a objasniť jednotlivé odvođené spôsoby nadobudnutia vlastníctva v rímskom práve. Pre dosiahnutie tohto cieľa boli využité pramene rímskeho práva, odborná literatúra, ale aj monografie a príspevky v odborných časopisoch.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1. VLASTNÍCTVO, DOMINIUM; CHARAKTERISTIKA, DRUHY A SPÔSOBY NADOBÚDANIA.....	9
1.1 VLASTNÍCTVO V RÍMSKOM PRÁVE	10
1.1.1 KVIRITSKÉ VLASTNÍCTVO	13
1.1.2 BONITÁRNE VLASTNÍCTVO.....	14
1.2 ROZDIELY MEDZI ORIGINÁRNymi A DERIVATÍVNymi SPÔSOBMi NADOBÚDANIA SUBJEKTÍVNÝCH PRÁV	16
1.3 VECI MANCIPAČNÉ A NEMANCIPAČNÉ	19
2. MANCIPATIO.....	21
2.1 CHARAKTERISTIKA	22
2.2 PRÁVNE SKUTOČNOSTI PRE NADOBUDNUTIE VLASTNÍCKEHO PRÁVA MANCIPÁCIU 23	
2.3 PRIEBEH A ÚČINKY MANCIPÁCIE	25
3. IN IURE CESSIO	26
4. TRADITIO EX IUSTA CAUSA (ODOVZDANIE)	28
4.1 CHARAKTERISTIKA	29
4.2 PRÁVNE SKUTOČNOSTI	30
4.3 NADOBUDNUTIE VLASTNÍCKEHO PRÁVA TRADÍCIU A NADOBUDNUTIE DRŽBY....	32
ZÁVER	35
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	37

ÚVOD

Ako už bolo spomenuté v predhovore hlavným cieľom tejto práce bolo priblížiť a charakterizovať vlastníctvo v rímskom práve a jednotlivé spôsoby jeho nadobúdania, ktorými sú mancipácia, injurecesia a tradícia.

Pri tvorbe tejto práce boli využité teoretické metódy. Po preštudovaní literárnych zdrojov a právnych textov bola práca tvorená hlavne pomocou metódy analýzy a následnej syntézy. Uvedené umožnilo dostať sa do hĺbky inštitútu vlastníctva v rímskom práve a lepšie porozumieť predmetnému inštitútu. Keďže sme mali relatívne obmedzený počet československej literatúry, snažili sme sa využiť na doplnenie informácií aj zahraničnú knižnú literatúru.

Nadobudnutie sa vzťahuje na proces získania právneho postavenia, alebo vlastníctva k nejakej veci alebo právam. V rímskom práve existovali rôzne spôsoby nadobudnutia. Dnes tieto spôsoby rozdeľujeme na originárne a derivatívne. V predloženej bakalárskej práci sme sa sústreďovali práve na odvodené spôsoby nadobudnutia vlastníckeho práva. Tie sa vyznačujú tým, že predpokladajú predchodcovu existenciu práva. Odvodené spôsoby nadobudnutia vlastníckeho práva teda závisia od existujúceho práva, ktoré sa prenáša na nového vlastníka.

Práca je rozčlenená do štyroch hlavných častí. Prvá kapitola je zameraná na samotné vlastníctvo. Opisuje dva významné druhy vlastníctva v rímskom práve, a to kviritské a bonitárne vlastníctvo. Práca poukazuje na základné rozdiely medzi originárnym a derivatívnym spôsobom nadobudnutia vlastníctva, a taktiež vymedzuje mancipačné a nemancipačné veci.

Druhá kapitola je venovaná mancipácií, ako jednému z významných odvodených spôsobov nadobúdania vlastníctva. Bližšie opisuje a charakterizuje samotnú mancipáciu, spôsob akým sa uskutočňovala, jej náležitosti a právne skutočnosti. Ďalej sa v tejto kapitole bližšie objasňuje prečo išlo o formálny, slávnostný spôsob, ktorý mal obradný charakter.

V tretej kapitole sa venuje injurecesii, ako odvodenému spôsobu nadobúdania vlastníckeho práva v rímskom práve. Cieľom tejto kapitoly je priblížiť podstatu tohto spôsobu nadobúdania vlastníckeho práva, a takisto poukázať na jej špecifiká.

Posledná, štvrtá kapitola je venovaná ďalšiemu derivatívnemu spôsobu nadobudnutia vlastníckeho práva, a to *traditio ex iusta causa*. Rovnako ako predošlé kapitoly uvádza charakteristiku, náležitosti a špecifiká tohto prevodu. Ide o prevod, ktorý je uskutočnený na

základe prevodu držby, a práve preto sú v tejto kapitole priblížené aj samotné spôsoby nadobudnutia držby tradíciou. V závere tejto kapitoly je spomenuté, prečo sa práve tento spôsob zachoval aj po Justiniánovej reforme, na rozdiel od mancipácie a injurecesie.

1. VLASTNÍCTVO, DOMINIUM; CHARAKTERISTIKA, DRUHY A SPÔSOBY NADOBÚDANIA

Koncept vlastníckeho práva zaručuje osobe, alebo organizácii právo vlastniť, a nakladať s majetkom. Toto právo zahŕňa možnosť rozhodovať sa ako majetok spravovať, scudzovať, prenajímať, a poprípade robiť s ním iné právne úkony, ako medzi živými (*inter vivos*), tak aj pre prípad smrti (*mortis causa*). Ide o jedno z najrozsiahlejších práv jednotlivca. Okrem toho vlastnícke právo umožňuje mať subjektívnu kontrolu nad majetkom a je prejavom slobody. Vlastníctvo je regulované právnymi predpismi a normami, ale taktiež môže byť zákonom obmedzené v súkromnom alebo verejnom záujme. Vlastníctvo môžeme teda označiť ako jedno z práv, ktoré môže mať človek k veci.

Rímske právo položilo základy pre vývoj moderného práva v mnohých krajinách Európy a jeho vplyv na súčasné právne systémy je nepopierateľný. V rámci neho existovali viaceré spôsoby, ako sa mohlo nadobúdať vlastnícke právo. Pri analýze vlastníckeho práva v rímskom práve je v prvom rade dôležité zdôrazniť, že tento pojem nemal svoju štandardnú definíciu.¹ Napriek tomu však Rimania tento inštitút dobre poznali, detailne sa ním zaoberali,² a preto ho môžeme označiť ako najširšie a najdôležitejšie súkromné právo jednotlivca, ktoré mohol mať vo vzťahu ku veci³. Od stredoveku sa na základe *Corpus Iuris Civilis* objavovali pokusy o teoretickú definíciu vlastníctva v rímskom práve. Vlastníctvo bolo chápané ako právo získať z vlastného predmetu všetko zadosťučinenie, ktoré môže poskytnúť jeho vlastníčkovi, a to bez obmedzenia, a proti komukoľvek inému.⁴

¹ K rovnakej zdržanlivosti došli rímski právnici, pokiaľ ide o definície, ako to vyslovil Iavolenus (D. 50, 17 202): „Každá definícia v civilnom práve je nebezpečná, lebo len zriedka ju nemožno vyvrátiť.“ (*Omnia definitio in iure periculosa est, parum est enim ut non subverti possit*); ľahko totiž možno uviesť príklad, ktorý nie je krytý definíciou. REBRO, Karol; BLAHO, Peter. *Rímske právo*. 4 dopln. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2010. s. 54

² REBRO, Karol; BLAHO, Peter. *Rímske právo*. 4 dopln. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2010. s. 251

³ BLAHO, Peter; HARAMIA, Ivan; ŽIDLICKÁ, Michaela. *Základy rímskeho práva*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1997. s. 182

⁴ MORANCHEL POCATERRA, Mariana. *Compendio de Derecho Romano*. Ciudad de Mexico: UAM, 2017. s. 127

1.1 Vlastníctvo v rímskom práve

Vlastníctvo je pokladané za najvyššie možné panstvo nad vecou. Ostatné vecné práva popri vlastníctve existujú ako právo k veci cudzej, pričom vlastník sám a dobrovoľne obmedzuje svoje panstvo.⁵

V rímskej terminológii bolo vlastníctvo zvyčajne označované rôznymi názvami. Najrozšírenejšie pomenovanie bolo „*proprietas*“⁶ alebo „*dominium*“. Pojem *proprietas* odkazoval na vlastníctvo, alebo teda vlastnícke právo a používal sa na označenie práva osoby vlastniť vec a na základe svojho uváženia s ňou disponovať. Pojem „*dominium*“ bol používaný na označenie práva osoby vlastniť a spravovať vec. Okrem tohto významu odkazoval aj na samotné označenie veci, ktorá bola v niekoho vlastníctve.

Obidva pojmy boli základom rímskeho práva a vlastníctva, ktoré bolo osobitne považované za jedno z najdôležitejších a najsvätejších práv v rímskom práve.

Podľa historika Adolfa Bergera pojem *dominium* využíval frekventovane aj Marcus Tullius Cicero († 7.12. 43 pred. Kristom) napriek tomu, že pojem vtedy ešte nemal svoju definíciu. Pojem zahŕňal plnú moc nad hmotnou vecou, právo vlastníka ju užívať, brať z nej výnosy a voľne s ňou nakladať. Vlastníckova *plena potestas in re* (plná moc nad vecou) sa prejavovala schopnosťou robiť s ňou čo chce, vylúčiť kohokoľvek z jej užívania (respektíve používania) pokiaľ tretia osoba na ňu nezískala osobitné právo (napríklad osobné služobnosti ako užívacie právo), ktoré by bolo možné získať len so súhlasom vlastníka.

Obmedzenie súkromného vlastníctva mohlo byť realizované len z určitých vážnych dôvodov ako napríklad v záujme komunity (susedských vzťahov), alebo z dôvodu verejného poriadku, či záujmu. Medzi základné črty rímskeho vlastníctva patrilo rozlišovanie medzi právnou mocou nad vecou (*dominium*) a faktickou držbou veci (*possessio*).⁷ Nie vždy sa tieto dva inštitúty stretávali v jednej osobe. Vlastník (*dominus*) mal plné právo s vecou disponovať, tj. robiť právne úkony, zatiaľ čo držiteľ (*possesor*) bola osoba, ktorá vec fakticky držala a nemusela byť nutne jej vlastníkom. *Possesor* mohol mať vec v držbe

⁵ VÁŽNÝ, Jan; *Soustava práva římskeho, díl II. Vlastnictví a práva věcná*. Brno: Československý akademický spolek Právnický, 1937. s. 19

⁶ Anglické slovo *property* pochádza z latinského *proprietas*, čo znamená v rímskych spisoch po časoch Caesara Augusta „vlastníctvo“. Slovo *proprietas* je odvodené od *proprius*, prídavného mena, ktoré znamená „osobitný“ alebo „vlastný“, na rozdiel od *communis*- „bežný“ alebo *alienus* „cudzí“. Pred tým než sa toto slovo stalo právnym pojmom, *property*- majetok, vyjadrovalo to, čo odlišuje jednotlivca alebo vec od skupiny, alebo od seba navzájom.

⁷ *Nihil commune habet proprietas cum possessione*. Ulp. D. 41,2. (Vlastnícke právo nemá nič spoločné s držbou).

napríklad na základe zmluvy, nájmu, alebo inej dohody, ktorá mu umožňovala disponovať s vecou. *Dominus a possesor* sa mohli líšiť aj v prípade, pokiaľ bola vec v držbe na základe neplatnej dohody. V takom prípade by *possesor* vec držal, no vlastnícke právo by stále patrilo vlastníčkovi.⁸

V oblasti právnej romanistiky sa vyskytli rôzne názory a niekoľko diskusií, týkajúcich sa inštitútov civilného práva. Jedným z týchto inštitútov je aj vlastnícke právo. Niektorí právny romanisti mali rozdielne názory v otázke nadobúdania vlastníckeho práva. Rozpor nastal v definovaní či k nadobúdaní dochádzalo unilaterálne - jednostranne, t.j. len ako nadobúdací právny úkon zo strany nadobúdateľa alebo či sa nadobúdalo prevodom, ktorého podstatou bolo oprávnenie predchodcu, ktorý svoje vlastnícke právo prenášal na príjemcu.

Rozdielne názory zastávali napríklad Pietro De Francisci († 18.12. 1883) a Pasquale Voci (1914-). Právny romanista Pietro De Francisci veril, že predklasické a klasické rímske právo nepoznalo koncepciu prevodu vlastníckeho práva. Rímski právnici tohto obdobia pokladali nadobudnutie subjektívneho práva ako nadobudnutie nového práva. Túto tézu nepriamo podporuje aj samotná mancipácia a *injurecesia*, kde nadobúdateľ vyslovoval slová o existencii jeho vlastníckeho práva a predchádzajúci vlastník mlčal.

Opačný názor však zastával romanista Paquale Voci názor, že nadobúdateľ pri mancipácii a *injurecesii* získaval vlastnícke právo od predchodcu a efekt nadobudnutia bol spojený s oprávnením *scudzitela*. Preto nemožno hovoriť o jednostrannom úkone, ale o bilaterálnom úkone.⁹

Dejiny vlastníckeho práva by sme mohli rozdeliť do troch základných období, a to:

- vlastnícke právo v starorímskom práve (753- 264 pred Kr.)
- vlastníctvo v predklasickom a klasickom práve (264 pred Kr.- pol. 3. stor. po Kr.)
- vlastníctvo v poklasickom a justiniánskom práve (pol. 3. stor. po Kr.- 565)

⁸ *Possessor bonae fidei*: Ten kto vlastní vec patriacu inému a v dobrej viere verí, že je vlastníkom: napríklad ten, kto kúpil vec od nevlastníka. Pri žalobe skutočného vlastníka o vrátenie veci dobromyseľný držiteľ prehrá; keď bude žalovať vlastníka, ktorému sa vec podarilo získať späť, tento sa postaví proti *exceptio iusti dominii*, že je právoplatným vlastníkom. Voči tretím osobám je *possesor bonae fidei* môže použiť *actio publicana*. Dobromyseľný vlastník sa stáva vlastníkom podľa *ius civile* držbou počas určitého obdobia; pozri *usucapio*. BERGER, Adolf; *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Philadelphia: American Philosophical society, 1991. s 638

⁹ BRTKO, Róbert. *Kontroverzie medzi prokuliánmi a sabiniánmi*. Levoča: MTM, 2020 s. 29 a nasl.

To, ako a kedy vznikol inštitút vlastníckeho práva nie je známe. Je však isté že Zákon XII. tabúl' (*Lex Duodecim Tabularum*) ako prvý veľký písaný zákon rímskeho práva poníma vlastníctvo ako inštitút, ktorý je už do istej miery rozvinutý.

Podľa starorímskeho práva existoval len jeden druh vecného práva a to vlastnícke právo. Pre antické národy bolo typické kolektívne vlastníctvo pozemkov. K rozpadu kolektívneho vlastníctva v Ríme dopomohol aj vznik štátu. Začalo vznikať rodové a neskôr aj rodinné vlastníctvo, ktoré bolo predchodcom súkromného vlastníctva.

Zatiaľ čo starorímske právo nemalo osobitný výraz pre vlastnícke právo, v predklasickom a klasickom období sa objavujú už vyššie zadefinované výrazy *dominium* a *proprietas*.

V tomto období boli vlastnícke právo a držba od seba výrazne odlišené. Neskôr, v období poklasického¹⁰ pravá sa prestalo rozlišovať medzi vlastníckym právom a držbou. K ich exaktnému rozlišovaniu sa vrátil Justinán a vymedzil presný pojem vlastníctva.¹¹

V rímskom práve sa vecné práva delili do dvoch základných skupín a to: *iura in re propria* (vecné právo k vlastnej veci) a *iura in re aliena* (obmedzené vecné práva k cudzej veci). Vlastnícke právo, ktoré sa označovalo dvomi názvami- *proprietas* a *dominium* radíme k vecným právam k vlastnej veci.¹²

Vlastnícke právo by sme teda mohli modernou rečou charakterizovať ako subjektívne absolútne právo, ktoré pôsobí *erga omnes* (oproti všetkým), a nikto nemôže do tohto vlastníctva bezdôvodne zasahovať.

Keď hovoríme o druhoch vlastníckeho práva, významné boli dve formy, a to kviritské a bonitárne vlastníctvo. V prvom prípade, teda pri kviritskom vlastníctve, boli splnené všetky formality a požiadavky kladené v *ius civile*. Druhé, bonitárne vlastníctvo sa nazývalo aj prétorské, pretože v prípade nedodržania určitých požiadaviek (o ktorých budeme hovoriť v nasledujúcej časti) mal prétor oprávnenie potvrdiť scudzenie alebo nadobúdanie.

¹⁰ V poklasickom období cisári zámerne podporovali šírenie a prijímanie rímskej kultúry medzi obyvateľmi provincií. Cieľom bolo spájať provincie s ríšou a týmto zabrániť možným vnútorným krízam, ktoré mohli ohroziť ríšu. V roku 212 nášho letopočtu cisár Caracalla († 217 nl.) priznal rímske občianstvo všetkým slobodným obyvateľom provincií. Práve týmto dekrétom prispel k vulgarizácii práva, čo zabezpečilo, že rímske právo sa stalo prístupnejšie a zrozumiteľnejšie pre všetkých obyvateľov ríše. Táto vulgarizácia práva sa stretla s názormi, že by mohla oslabiť kvalitu rímskeho práva.

¹¹ REBRO, Karol; BLAHO, Peter. *Rímske právo*. 4 dopln. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2010. s. 249 a nasled.

¹² BLAHO, Peter; HARAMIA, Ivan; ŽIDLICKÁ, Michaela. *Základy rímskeho práva*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1997. s. 159

1.1.1 Kviritské vlastníctvo

Rimania samých seba nazývali kviritmi, čo bolo meno prebraté od boha Quirina, ktorý predstavoval Romula, zakladateľa Ríma. Kviritské právo bolo staré občianske právo a kviritské vlastníctvo bolo upravené týmto právom.¹³

Skutočné vlastnícke právo podľa *ius civile* bolo označované pod názvom *dominium ex iure quiritium* (kviritské vlastníctvo) a malo silný národný charakter. Ide o najstaršie právo, ktoré mohol mať rímsky občan, a pretrvávalo až do čias klasického práva, teda približne do 3. storočia nášho letopočtu. Išlo o najstarší typ súkromného vlastníctva. Bolo skutočným právom na vlastnú vec a predstavovalo najvšeobecnejšie panstvo, ktoré nad ňou existuje. To znamená, že osoba mala výlučné právo vec ovládať, užívať, požívať jej plody a dokonca aj zničiť. Oprávnenia užívať, požívať, držať a disponovať sa označovali ako- *uti, frui, possidere, disponere*.¹⁴ Vlastník teda mohol s vecou nakladať ako chcel a preto hovoríme o práve všeobecnom. V dôsledku toho, že právo pôsobilo voči všetkým (*erga omnes*) hovoríme o absolútnom práve, čo znamená, že vlastnícke právo malo účinky voči všetkým osobám a nie len voči určitej skupine. Vlastník mohol vec chrániť pred zásahom iných osôb pomocou žaloby, a tak eliminovať neoprávnené zákroky.

Držiteľ vlastníckeho práva mal priznané viaceré výhody. Jednou z nich bolo *ius utendi* alebo *usus*, čo znamená používať vec bez toho aby došlo k zmene v jej celistvosti. Toto však neplatilo, ak by išlo o spotrebnú vec. Ďalším právom - *ius fruendi* alebo *fructus* bolo právo prijímať plody veci. *Ius abutendi* alebo *abusus*, bolo právo nakladať s vecou. V takomto prípade dochádzalo k zmene v jej celistvosti¹⁵.

Toto vlastníctvo sa riadilo presnými podmienkami, čo už sa týka osoby, veci a jej samotného nadobudnutia. Patrílo výlučne rímskym mužom, ktorí boli slobodní, nie otrokmi. Okrem toho museli disponovať nejakým majetkom. Predmetom kviritského vlastníctva mohli byť rôzne veci ako tovary, zvieratá a výrobky. Čo sa týka nehnuteľností, v kviritskom vlastníctve mohli byť len italské pozemky (*praedia in Italico solo*)¹⁶

¹³ MORINEAU IDUARTE, Marta; IGLESIAS GONZALES, Román. *Derecho Romano*. Oxford University Press, 1998. s 122

¹⁴ BLAHO, Peter; HARAMIA, Ivan; ŽIDLICKÁ, Michaela. *Základy rímskeho práva*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1997. s. 183

¹⁵ MORANCHEL POCATERRA, Mariana. *Compendio de Derecho Romano*. Ciudad de Mexico: UAM, 2017. s 127

¹⁶ MANTILLA Gonzales Gorki. *La idea de la propiedad y las limitaciones legales a su ejercicio en el Derecho Romano*. Pontificia Universidad Católica del Perú, 1994. s 147

Nadobudnutie kviritského vlastníctva muselo byť v súlade s pravidlami občianskeho práva (*ius civile*). Majetok kviritára preto nebol prístupný cudzincom ani pútnikom, ktorí nemohli byť vlastníkmí občianskeho práva. Disponovať kviritským právom mohla len osoba regulovaná *ius civile*, pričom mala najširšiu právnu ochranu prostredníctvom typického *actio in rem, vindicatio*.

Stručne povedané, týmto osobitným právom *ex iure quiritium* mohol disponovať iba rímsky občan, nad rímskou vecou a získaný rímskym médiom.¹⁷

1.1.2 Bonitárne vlastníctvo

Bonitárne vlastníctvo (*in bonis habere*), sa nazýval taktiež aj ako pretorské, honorárne alebo úradnícke vlastníctvo. Právne uznanie tohto druhu vlastníctva nastalo vďaka pôsobeniu prétorov a ich jurisdikčnej činnosti a preto sa nazývalo podľa nich. Bolo zamerané na ochranu rôznych vzťahov, o ktorých neuvažuje a neobhaja *ius civile*. Subjekt získal vlastníctvo a absolútnu dostupnosť k veci s vylúčením iných (*erga omnes*), zákonným aktom, bez ujmy na právach iných. Špecifické však bolo to, že k nemu dochádzalo vtedy keď chýbala akákoľvek požiadavka, ktorá bola nevyhnutná pre kviritské vlastníctvo.¹⁸

Išlo o situáciu, kedy subjekt, ktorý chcel nadobudnúť vlastnícke právo k veci bol pre svoj stav nespôsobilý, bol napríklad cudzincom, alebo vlastnícke právo k určitej veci bolo pre svoj stav nespôsobilé. Taktiež hovoríme o bonitárnom vlastníctve ak spôsob nadobudnutia vlastníctva bol taký, ktoré civilné právo neuznávalo. Práve preto bolo dôvodom jeho vzniku to, aby poskytovalo istotu takýmto obchodným vzťahom. Nejednalo sa o vlastnícke právo v právnom slova zmysle, ale išlo o prípady držby, ktorá bola chránená prétorom. Môžeme ho označiť ako dočasný stav, ktorý pretrvával až po dobu kedy nedošlo ku kviritskému vlastníctvu na základe vydržania.

Podľa učebnice Michala Skřejpka¹⁹ Rímske právo súkromné môžeme o vzniku pretorského vlastníctva hovoriť v nasledujúcich situáciách:

- **Prevod mancipačnej veci odovzdaním:** v tomto prípade došlo k nedostatku *v modus acquirendi vitiosus* (spôsobe nadobudnutia);

¹⁷ LOPÉZ GUARDIOLA, Samantha Gabriela. *Derecho Romano I*. Mexico: Red Tercer Milenio, 2012. s 161

¹⁸ MORANCHEL POCATERRA, Mariana. *Compendio de Derecho Romano*. Ciudad de Mexico: UAM, 2017. s 129

¹⁹ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromné právo. Systém a instituce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s.121.

- **Nedodržanie formalít pri mancipácií a injurecesii:** neboli zachované obrady, s ktorými sa spájala mancipácia a injurecessia ako slávnostné spôsoby prevody vlastníckeho práva;
- ***Bonorum emptio***- kúpa dlžníkovho majetku;²⁰
- ***Bonorum possessio***- držba dedičstva bola priznaná prétorom;²¹
- ***Adiudicatio v rámci iudicia imperio continentia***- prisúdenie;²²
- ***Missio damni infecti nomine ex secundo decreto***- uvedenie do držby pozemku z dôvodu hroziacej škody.

Takto sa k bonitárnemu vlastníctvu vyjadroval Gaius:

Sequitur, ut admoneamus apud peregrinos quidem unum esse dominium; nam aut dominus quisque est aut dominus non intellegitur. quo iure etiam populus Romanus olim utebatur: aut enim ex iure Quiritium unusquisque dominus erat aut non intellegebatur dominus. sed postea diuisionem accepit dominium, ut alius possit esse ex iure Quiritium dominus, alius in bonis habere. Gai Inst. D 2, 40

(Ďalej je treba poznamenať, že cudzinci majú vlastníctvo len jediné: buď totiž niekto vlastníkom je alebo sa za vlastníka nepovažuje. Toto právo užíval kedysi aj národ rímsky: lebo každý jeden občan bol buď vlastníkom podľa práva kviritského alebo sa za vlastníka nepovažoval. Potom sa však vlastníctvo rozdelilo, takže jeden môže byť vlastníkom podľa práva kviritského, druhý potom môže mať vec v majetku (*in bonis habere*).)

²⁰ opak *bonorum venditio*- predaj celej nehnuteľnosti platobne neschopného dlžníka. BERGER, Adolf; *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Philadelphia: American Philosophical society, 1991. s 374.

²¹ Dedičské právo zavedené prétorom ako systém dedenia paralelný k *ius civile*, aby sa napravili nesprávnosti v *ius civile*. BERGER, Adolf; *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Philadelphia: American Philosophical society, 1991. s 375.

²² *Adiudicatio*- časť procesnej formuly, podľa ktorej bolo sudcovi dovolené prisúdiť vec účastníkom. *Iudicia imperio continentia* bolo konanie pred sudcom.

1.2 Rozdiely medzi originárnymi a derivatívnymi spôsobmi nadobúdania subjektívnych práv

Spôsoby nadobúdania vlastníctva sú právne skutočnosti, na základe ktorých zákon priznáva nejakému subjektu zvrchované právo nad vecou²³. Rímski právnici neformulovali delenie na originárne a derivatívne spôsoby nadobúdania vlastníckeho práva.²⁴

Aj významný český právnik Otakar Sommer uvádza vo svojej učebnici, že za rozdiel, ktorý bol smerodajný pre rozdelenie vlastníckeho práva pre Rimanov bolo to, či spôsoby boli ukotvené v *ius civile* (občianske právo), alebo v *ius gentium* (cudzinecké právo). Rozlišovalo sa teda medzi dvomi typmi nadobúdania vlastníctva - formálne spôsoby podľa *ius civile*, ktoré boli stanovené rímskym právom, a spôsoby podľa *ius gentium*, ktoré boli založené na prirodzenej podstate vlastníctva a základných rozumových princípoch, ktoré boli uznané všetkými národmi.

V samotných Justiniánových Inštitúciach sa rozdeľujú spôsoby nadobúdania na nadobudnutie podľa civilného práva alebo naturálneho práva. Tak isto Gaius²⁵ vo svojich Inštitúciach uvádza či spôsob nadobudnutia práva zodpovedá civilnému alebo naturálnemu právu. Toto delenie bolo v rámci klasického práva veľmi významné, keďže *res nec Mancipi* sa mohli platne scudzit' prirodzeným spôsobom a na *res Mancipi* už bolo potrebné civilné právo. Tieto rozdiely však v justiniánskom práve už neboli podstatné, keďže odpadla samotná Mancipácia, *injurecesia* a tak isto aj deľba vecí na Mancipačné a nemancipačné. Samotného rozdelenie na originárne a derivatívne spôsoby nadobúdania vlastníckeho práva sa Gaius dotýka len okrajovo.²⁶

Získanie vlastníckeho práva nastáva vtedy, ak nastanú aj právne skutočnosti, ktoré objektívne spoja vznik vlastníckeho práva v určitej osobe s právom. Takéto právne

²³ BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva*. 9. vyd. Brno: ČS A. S. Právník v Brně, 1932. s. 272. (preklad Ján Vážný)

²⁴ Takéto systematické delenie nebolo spracované rímskymi právníkmi, vzniklo až prácou príslušníkov nemeckej pandektistiky v 19. storočí. SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromné právo. Systém a instituce*. Plzeň: Aleš Čeněk. 2011. s. 282

²⁵ *Ergo ex his, quae diximus, adparet quaedam naturali iure alienari, qualia sunt ea, quae traditione alienantur, quaedam ciuili; nam Mancipationis et in iure cessionis et usucapionis ius proprium est ciuium Romanorum*. Gai Inst. D.2, 65

Z toho teda, čo sme povedali, vyplýva, že niektoré veci sa scudzujú podľa práva prirodzeného: to sú tie, ktoré sa scudzujú tradíciou. Niektoré sa scudzujú podľa práva civilného: lebo právo scudzovať Mancipáciou, *injurecessiou* a vydržaním je vlastné (len) rímskym občanom.

²⁶ BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva*. 9. vyd. Brno: ČS A. S. Právník v Brně, 1932. s. 273. (preklad Ján Vážný)

skutočnosti sa nazývajú *modi acquirendi dominii*. Ide o isté faktory, ktoré musia byť splnené na to, aby subjekt získal vlastnícke právo k veci. Tieto skutočnosti sú stanovené právnym poriadkom a zároveň musia byť schopné vyvolať dôsledky, ktoré sú spojené s nadobudnutím vlastníckeho práva. Takéto skutočnosti sú uznané ako platné v rámci právneho poriadku. To znamená, že právne predpisy ich oficiálne uznávajú ako podstatné pre vznik vlastníckeho práva.

Z historického hľadiska teda môžeme spôsoby rozdeliť na nadobúdania vlastníctva podľa práva naturálneho (*adquisiciones naturales*) a podľa práva civilného (*adquisiciones civiles*).

Podľa právno-technického hľadiska²⁷ sa právne skutočnosti, ktoré zakladajú vlastníctvo delia na originárne spôsoby a derivatívne spôsoby. Originárne spôsoby zakladajú vlastníctvo bez ohľadu na predchádzajúce vlastnícke právo a derivatívne spôsoby a opierajú o právo predchodcu. Rozlíšenie medzi originárnym a derivatívnym nadobudnutím vlastníckeho práva súviselo s problematikou nálezů veci.

Za originárne spôsoby nadobúdania vlastníctva sa považovali také spôsoby, kedy nový vlastník mohol získať vec spôsobom, ktorý bol úplne nový, a to bez ohľadu na to, kto vec predtým vlastnil. Pri originárnych spôsoboch nadobúdania vlastníctva nebolo potrebné prenášať vlastnícke práva od predchádzajúceho majiteľa. Nový vlastník veci získaval plné vlastníctvo priamo.

Medzi pôvodné spôsoby nadobúdania vlastníckeho práva patria: okupácia (*occupatio*), nájdenie pokladu (*inventio thesauri*), spojenie (*accessio*), splynutie (*confusio*) a zmiešanie (*commixtio*) spracovanie veci (*specificatio*), nadobúdanie plodov, zo zákona (*ex lege*), v dôsledku zaplatenia kondemačnej sumy (*litis aestimatio*), prisúdenie (*adiudicatio*), vydržanie (*usucapio*).

Pre derivatívne spôsoby nadobúdania vlastníckeho práva bolo špecifické to, že nový vlastník získal vec na základe už existujúceho vlastníckeho práva predchádzajúceho majiteľa. Vlastnícke práva sa teda prenášali od predchádzajúceho majiteľa na nového majiteľa. Nový majiteľ získal vlastnícke právo k veci, ktorú už pred ním niekto iný vlastnil.

Medzi odvodené spôsoby patrili mancipácia (*mancipatio*) injurecesia (*in iure cessio*) a tradícia (*tradicio*).²⁸

V rímskom práve sa obidva spôsoby - pôvodné aj odvodené - považovali za legitímne spôsoby nadobúdania vlastníctva a obidva boli používané. Originárne spôsoby boli však

²⁷ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromné právo. Systém a instituce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s.282

²⁸ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromné právo. Systém a instituce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s.105

preferované a bezpečnejšie, lebo zabezpečovali novému majiteľovi úplné a neporušené vlastnícke práva k veci.

Originárne spôsoby sa považovali za bezpečnejšie hlavne preto, že pri nich neexistovalo riziko, že nový majiteľ bude obmedzený vlastníckymi právami, ktoré mohol mať k veci predošlý vlastník. Ak však nový majiteľ nadobudol vec derivatívnym spôsobom, mohlo dôjsť k tomu, že táto vec už bola zaťažená obmedzeniami vlastníckych práv u predchádzajúceho majiteľa. Ak mal predchádzajúci vlastník veci obmedzenia svoji práv ako napríklad záložné právo, alebo záväzok nejako s vecou naložiť, všetky tieto obmedzenia prechádzali na nového vlastníka. Toto mohlo viesť ku problémom pre nového vlastníka, ktorý sa snažil svoje vlastnícke práva chrániť.

Keďže derivatívne spôsoby nadobúdania vlastníctva boli spojené s takýmto rizikom, považovali sa za menej bezpečné ako originárne spôsoby. Napriek tomu sa však bežne používali, keďže mohli byť aj jediným spôsobom ako získať vlastníctvo.

Z druhého uhla pohľadu sa však originárny spôsob mohol považovať za menej bezpečný práve preto, že bol založený na okolnostiach, ktoré neboli založené na predchádzajúcom práve. Mohlo sa stať, že toto vlastníctvo mohlo byť ohrozené neskoršími nárokmi na vlastníctvo.

Pri derivatívnom spôsobe sa noví nadobúdatelia mohli cítiť istejšie v tom, že ich práva nebudú ohrozené neskôr, pretože predchádzajúce vlastnícke práva už boli overené. Preto bolo dôležité posudzovať bezpečnosť a spoľahlivosť týchto dvoch spôsobov na základe konkrétnych okolností a situácií.²⁹

Derivatívne spôsoby nadobúdania vlastníckeho práva sa týkali prevodu vlastníctva z jednej osoby na druhú. Medzi hlavné prípady derivatívnych spôsobov nadobúdania vlastníctva patrí mancipáciu, injurecessia a tradícia. Všetky tieto spôsoby majú spoločné to, že obsahujú element dohody obidvoch strán o prevode vlastníctva. Samotná zmluva však nebola dostačujúca a museli byť vykonané určité formality či už prejav pred svedkami pri mancipácii, jednanie pred magistrátom pri injurecesii, alebo prevod držby pri tradícii.³⁰

Derivatívny spôsob nadobúdania vlastníctva bol špecifický tým, že vlastnícke právo prechádza z jedného subjektu na druhý a vtedy dochádza k sukcesii- jeho. Pri sukcesii hovoríme o zmene subjektov, keďže vlastnícke právo nadobúdateľa je totožné s právom,

²⁹ ARGUELLO, Luis. *Manual de Derecho Romano. Historia e Instituciones*. 3. vyd. Buenos Aires: Editorial Astera. 2004. s. 228

³⁰ SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského. Právo majetkové*. 2. vyd. Praha: Věšhrd, 1946. s. 217

ktoré mal dovtedajší vlastník, teda predchodca alebo scudzovateľ. Nadobúdateľ vstupoval do pozície scudziteľa pričom sa nemení nič v povahe a ani rozsahu práva. Pre takýto prevod platila zásada, ktorú vyjadril právnik Ulpinián:

„*Nemo plus iuris ad alium transfere potest, quam ipse haberet.*“

(Nikto nemôže previesť na iného viac práv, než má on sám).

Tento výrok sa spája aj s tým, že v rímskom práve neexistovalo dobromyseľné nadobudnutie od nevlastníka. Dobromyseľný držiteľ sa mohol stať vlastníkom len na základe vydržania a toto zabezpečovalo právnu istotu obchodu na základe lehôt, ktoré boli krátke³¹.

Na rozdiel od pôvodných spôsobov nadobúdania vlastníctva, derivatívne spôsoby sa zakladali na tom, že vyžadovali prevod vlastníctva od predchádzajúceho vlastníka. K tomuto prechodu dochádzalo väčšinou na základe zmluvy- či už ústnej, alebo písomnej, alebo prostredníctvom iného právneho aktu. Tieto akty museli zodpovedať určitým formalitám a museli sa dodržiavať zvyklosti, rituáli a podmienky. Ich nesplnenie mohlo viesť k neplatnosti prevodu vlastníckeho práva.

1.3 Veci mancipačné a nemancipačné

Vecné právo predpokladá nutne existenciu veci, nad ktorou má vlastník nejaké oprávnenia. Pod vecou sa v právnom jazyku rozumie všetko čo môže byť vecným predmetom právnych vzťahov, všetko na čo sa môžu vzťahovať majetkové práva³², a má určitú hodnotu. Na označenie veci sa používal pojem *res*. Vecou sa rozumejú entity, ktoré majú ekonomickú, alebo spoločenskú hodnotu a sú vhodné na uspokojovanie spoločenských potrieb.³³

Veci možno rozdeliť a základe viacerých kritérií. Podľa *ius civile* sa veci rozdeľujú na veci s právnym predpisom a veci prirodzené. Okrem takéhoto delenia možno veci rozdeliť napríklad na:

- Hnuteľné a nehnuteľné;
- Druhovú a individuálnu;
- Spotrebitel'né a nesporebitel'né;

³¹ REBRO, Karol; BLAHO, Peter. *Rímske právo*. 4 dopln. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2010. s. 282

³² VÁŽNÝ, Jan; *Soustava práva římského, díl II. Vlastnictví a práva věčná*. Brno: Československý akademický spolek Právnick, 1937. s. 6

³³ MORANCHEL POCATERRA, Mariana. *Compendio de Derecho Romano*. Ciudad de Mexico: UAM, 2017. s. 118

- Deliteľné a nedeliteľné;
- Jednotné, zložené a hromadné veci;

Obzvlášť dôležité delenie bolo delenie na veci mancipačné a nemancipačné. Radili k veciam vytvoreným na základe právneho predpisu, alebo teda veci ktoré boli spôsobilé na právny obchod- *res in commercio*. Druhú skupinu tvorili *res extra commercium*. Tieto veci boli vylúčené z právneho obchodu a jednotlivec si ich nemohol privlastniť. Spadali sem napríklad veci božského práva,³⁴ veci verejné a slobodný človek a jeho časti.

Takéto rozdelenie vecí bolo známe v predjustiniánskom období, kedy sa mu pripisovala významná dôležitosť. Hlavne v klasickom práve boli rozdiely medzi *res Mancipi* a *nec Mancipi* naozaj veľké, hlavne pokiaľ išlo o spôsob ich nadobúdania.

Vo všeobecnosti sa za mancipačné veci pokladajú všetky veci, ktoré mohli Rimania získať prostredníctvom mancipácie. Išlo o veci základného hospodárskeho významu, ktoré boli dôležité pre rímsku agrárnu rodinu, a ich prevod bol možný len vo formálnom režime ako bola mancipácia a *injurecessia*. Najstarším zdrojom, ktorý rozdeľuje veci na mancipačné a nemancipačné sú považované Gaiove Inštitúcie. Práve v tomto diele sa označujú za mancipačné veci ako tie, ktoré mali väčšiu cenu, a to konkrétne: otroci, niektoré zvieratá ako kone, voly, muly a somáre, italské pozemky aj s budovami, pozemkové služobnosti.³⁵ Spoločným znakom týchto vecí je to, že mali najväčší význam pre poľnohospodársku spoločnosť. Mancipácia nepôsobila *res nec Mancipi*, čím získala výlučne rímsku povahu. Ďalej sa Gaius o mancipácií a mancipačných veciach vyjadril takto:

Mancipi uero res sunt, quae per mancipationem ad alium transferuntur; unde etiam Mancipi res sunt dictae. quod autem ualet Mancipatio, idem ualet et in iure cessio. Gai Inst. D.2, 22 (Mancipačné veci sú tie, ktoré sa prevádzajú na iného prostredníctvom mancipácie. Preto sa im hovorí mancipačné. To isté platí aj pri prevode *injurecessiou*).

Nemancipačné veci neboli podrobené mancipačnému spôsobu prenosu vlastníctva. To znamená, že boli k dispozícii širokej skupine osôb ako boli cudzinci otroci. Patrili sem všetky ostatné veci, ktoré sa neradili k mancipačným. Neexistovali pre ne prísne a formálne požiadavky na prenos vlastníctva a práv, boli predmetom hlavne tradície.

³⁴ MARCIANUS v 3. knihe svoji Inštitúcií: Niektoré veci sú podľa prirodzeného práva spoločné všetkým, niektoré patria celku, niektoré nikomu, zväčša ale patria jednotlivcovi, a tie jednotlivce nadobúda rozličným spôsobom. 1. A totiž podľa prirodzeného práva sú všetkým spoločné tieto: vzduch tečúca voda, more a tým ajorské pobrežie. BLAHO, Peter; VAŇKOVÁ, Jarmila. *Corpus Iuris Civilis. Digesta. Tomus I.* Bratislava: Euro Kodex, 2008. s 90

³⁵ Gai Inst. D. 1, 120

2. MANCIPATIO

Významný rímsky právnik Ulpinian hovorí o mancipácií vo svojom diele *Reguly*, ktoré sú pokladané za jeden z prameňov rímskeho práva. Týmto vyjadrením podčiarkuje dôležitosť mancipácie ako formálneho spôsobu prevodu vlastníckeho práva:

Mancipatio propia species alienationis est rerum Mancipi. Ulpinianus Reg. 19,3

(Mancipácia je druh odcudzenia vecí, ktoré sa majú mancipovať).

Izidor zo Sevilly bol významným teológom, spisovateľom a aj učiteľom, ktorý žil v 6. a 7. storočí. Zaoberal sa hlavne štúdiom teologických a náboženských tém, ale v jeho dielach sa objavujú zmienky, ktoré sa týkajú rímskeho práva, vrátane mancipácie:

Mancipatio dicta est quia manu res capitur... Izidor Sevilský, *Etymologie*, 5,31

(Hovorí sa mancipácia, lebo je držaná rukou).

Vo svojej podstate bola mancipácia forma prevodu vlastníckeho práva v rímskom práve. Išlo o formálny spôsob nadobúdania vlastníckeho práva podľa *ius civile*, prostredníctvom ktorého bolo možné nadobúdať vlastníctvo k res Mancipi v predjustiniánskom práve.³⁶ Spočívala v osobitnom právnom postupe, pri ktorom bola nevyhnutná prítomnosť presne špecifikovaných osôb, špeciálny rituál a použitie presných formúl. Mancipácia vznikla ako jedna z prvých právnych aktov v rámci rímskej spoločnosti a zohrávala dôležitú úlohu. Stala sa z nej dôležitá inštitúcia, ktorá ovplyvňovala vlastnícke práva, ale aj povinnosti jednotlivých osôb. Mancipácia sa spája aj s kontroverziami a obmedzeniami či už ide o spoločenský status alebo rodové obmedzenia.

Pod mancipáciou sa rozumie prostriedok prenosu majetku, ktorý bol typický pre Rimanov a boli doň zakomponované rituálne prvky.

Tento spôsob sa využíval ako fikcia alebo simulácia predaja. Mancipácia sa pokladala za odvodený, slávnostný a abstraktný úkon, na základe ktorého sa nadobúdalo vlastnícke právo. Tento spôsob, ktorý Rimania používali, spočíval v prevode vlastníctva simuláciou skutočného predaja.

Mancipácia bola v podstate fikciou. Išlo o spôsob, akým sa majetok legálne prenášal a zároveň išlo o slávnosť, ktorá symbolizovala legitimitu, efektívnosť a česť úkonu, aký musel mať platný prevod vlastníckeho práva medzi subjektami.

³⁶ BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva*. 9. vyd. Brno: ČS A. S. Právnický v Brně, 1932. s. 296. (preklad Ján Vážný)

Pietro Bonfante tvrdí, že *mancipatio* nepochádza zo slov *manus*- ruky a *capere*- uchopiť, ako sa bežne v etymológií spomína. Pôvod slova *mancipatio* pochádza z *mancipacium*.

2.1 Charakteristika

Keďže bola mancipácia formálny a solemný³⁷ právny úkon, mala stanovené konkrétne časti a úkony podľa ktorých musela prebiehať. O mancipácií môžeme hovoriť ako o abstraktnom právnom úkone, pretože nebolo potrebné uviesť jej kauzu. Stačil prejav vôle prevodu vlastníctva a nezáviselo či sa kauza uskutočnila.³⁸

Rimania pri tomto scudzovanom právnom úkone používali bronzovú váhu, kúsok medi alebo medenú mincu. Tieto predmety nevyjadrovali hodnotu platby, ale boli dôležité na symbolické potvrdenie úkonu a boli nevyhnutnou súčasťou. Predmety boli teda len symbolické a platba sa mohla vykonať akýmkoľvek iným spôsobom. Počas tohto úkonu sa vyriekla špecifická formula a to za prítomnosti svedkov- dospelých rímskych občanov, ktorých muselo byť aspoň päť, a svojou prítomnosťou tak isto potvrdzovali legitimitu úkonu. Pri mancipácií sa vyžadovala publicita, na základe ktorej bol prevod dobre preukázateľný a prispieval k právnej istote. Tento spôsob prevodu vlastníctva mal za symbolický dôsledok vyhlásenie, že predaj bol plne splnený, efektívny a čestný.³⁹ Formula ktorú scudzovateľ predniesol znela nasledovne:

Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aui isque mihi emptus esto hoc aere aeneque libra Gai Inst. D, 1,119

(Kviritským právom vyhlasujem, že tento otrok bude kúpený mnou s týmto kúskom medi a bronzovou váhou).

Základný prevod bol sprevádzaný vyššie spomenutým vyhlásením, a mohol byť doplnený aj vedľajšími ustanoveniami, ktoré sa označovali ako *nuncaptio*. Tieto prehlásenia mali jednostrannú formu *leges mancipii* pričom ich vyhlasoval najmä scudziteľ. Bližšie určovali spôsob samotného prevodu, ako napríklad to, že scudziteľ dal prehlásenie o výmere pozemku, alebo mohli mancipantovi vyhradiť, alebo zriadiť služobnosti.

³⁷ Z anglického solemn - slávnostný

³⁸ HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 6. vyd. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1927. s 228

³⁹ ANAVITARTE, E.J. The Property in Roman Law. Academia Lab. 2019

Platnosť týchto prehlásenia zaistil až Zákon XII Tabúl'. K prehláseniam však nemohli byť pripojené výnimky a ani lehoty.⁴⁰

Pri mancipácií bolo nevyhnutné dodržiavať presné slávnostné úkony, ktoré dokazovali úmysel predávajúceho a kupujúceho realizovať tento právny úkon. Nedodržanie postupov, ktoré boli jeho súčasťou malo za následok neplatnosť aktu. Takže napríklad ak sa mancipácia udiala bez svedkov, alebo bez predmetov ako bronzová váha, kus medi alebo medená minca, úkon sa považoval za neplatný.

Významný rímsky právnik Gaius priebeh mancipácie opisoval takto vo svojich Digestách:

Est autem mancipatio, ut supra quoque diximus, imaginaria quaedam venditio: Quod et ipsum ius proprium civium Romanorum est; eaque res ita agitur: Adhibitis non minus quam quinque testibus civibus Romanis puberibus et praeterea alio eiusdem condicionis, qui libram aeneam teneat, qui appellatur libripens, is, qui mancipio accipit, rem tenens ita dicit: HUNC EGO HOMINEM EX IURE QUIRITIUM MEUM ESSE AIO ISQUE MIHI EMPTUS ESTO HOC AERE AENEAQUE LIBRA; deinde aere percutit libram idque aes dat ei, a quo mancipio accipit, quasi pretii loco. Gaius D. 1, 119

(Mancipácia, ako sme uviedli vyššie je potom akýsi obrazný predaj a právo ju upravujúce je vlastné len rímskym občanom. A vec sa prevádza takto: v prítomnosti nie menej než piatich svedkov- dospelých rímskych občanov- a okrem toho ďalšieho, za rovnakých podmienok, ktorý drží bronzové váhy a nazýva sa preto odvažovač (libripens), ďalej ten, kto mancipáciu nadobúda, držiak v ruke kúsok bronzu povie toto: JA TVRDÍM, ŽE TENTO OTROK JE PODĽA PRÁVA KVIRITOV MÔJ A NECH JE MNOU KÚPENÝ PROSTREDNÍCTOM TOHTO BRONZU A BRONZOVEJ VÁHY. Nato kúskom bronzu udrie do váhy a akoby trhovú (kúpnu) cenu dá tomu, od koho mancipáciu nadobúda).

2.2 Právne skutočnosti pre nadobudnutie vlastníckeho práva mancipáciou

Na to aby sme mohli hovoriť o mancipácií museli byť splnené viaceré právne skutočnosti:

⁴⁰ SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského. Právo majetkové*. 2. vyd. Praha: Všehrd, 1946. s. 218 HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 6. vyd. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1927. s 228

- Išlo o osobitný právny postup, ktorý bol jedinečný a líšil sa od ostatných foriem prevodu;
- Vyžadovala sa prítomnosť osôb, ktoré boli presne špecifikované- *mancipant* (scudzovateľ) a *mancipius* (nadobúdateľ);
- Scudzovateľ musel disponovať kviritským vlastníctvom ;
- Vec, ktorá sa scudzovala musela byť mancipačná- *res Mancipi*;
- Musel dôjsť k samotnej mancipácii;
- Mancipáciu sprevádzal špeciálny rituál, pri ktorom sa používali verbálne formulky, ktoré boli presne stanovené.

Tieto právne skutočnosti boli nevyhnutné pre nadobúdanie vlastníckeho práva v rámci *ius civile*.

Na základe *ius civile*, alebo teda podľa civilného práva sa za vlastnícke právo (*dominium*) skutočne považovalo len kviritské vlastníctvo. Kviritské vlastníctvo sa vyznačovalo tým, že ho mohol mať len rímsky občan, ktorý disponoval právom brániť svoje vlastníctvo proti neoprávneným zásahom na základe reivindikačnej a negatívnej žaloby. Osoby, ktoré neboli rímskymi občanmi nemali možnosť, aby ich vlastnícke právo bolo chránené. Spomedzi nehnuteľných vecí mohli byť v kviritskom vlastníctve len italské pozemky a pre získanie *res Mancipi* muselo dôjsť k mancipácii. Ak však niekto nadobudol vec od kviritského vlastníka a nedostatok sa nachádzal v spôsobe nadobúdania- teda nedošlo k formálnemu úkonu, tak sa v takomto prípade nestal kviritským vlastníkom.

Ako bolo už spomenuté v predošlej kapitole, vo všeobecnosti sa za mancipačné veci pokladajú všetky veci, ktoré mohli Rimania získať prostredníctvom mancipácie. Najstarším zdrojom, ktorý rozdeľuje veci na mancipačné a nemancipačné sú považované Gaiove Insštitúcie I. 120 Práve v tomto diele sa označujú za mancipačné veci otroci , niektoré zvieratá ako kone, voly, muly a somáre, italské pozemky aj s budovami pozemkové služobnosti. Spoločným znakom týchto vecí je to, že mali najväčší význam pre poľnohospodársku spoločnosť. Mancipácia bola pre *res nec Mancipi* vylúčená. Pôsobila len na prevod mancipačných vecí, čím získala výlučne rímsku povahu. Takto to opisoval Gaius: *Mancipi uero res sunt, quae per mancipationem ad alium transferuntur; unde etiam Mancipi res sunt dictae. quod autem ualet Mancipatio, idem ualet et in iure cessio*. Gai Inst. D. 2,22 (Mancipačné veci sú tie, ktoré sa na druhého prenášajú mancipáciou a preto sú mancipačné. To znamená, že je povolená mancipácia a aj injurecesia.)

2.3 Priebeh a účinky mancipácie

Mancipácia bola pôvodne jednoduchým spôsobom prevodu vlastníctva a v porovnaní s dnešnými zložitejšími spôsobmi mala primitívny ráz.⁴¹ Prebiehala tak, že bol prítomný predajca, kupujúci, 5 svedkov, a odvažovač, ktorý držal váhu. Predávajúci musel vyhlásiť, že je vlastníkom danej veci. Kupujúci, ktorý aktom nadobúdala mancipáciu držal v ruke kus bronz, ktorým buchol po váhach. Nadobúdateľ prevzal vec a deklaroval svoje vlastníctvo k nej. Deklaroval to na základe vyslovenia formulky kde sa spomína, že na základe kviritského práva a za pomoci bronz a váhy nadobúda vlastníctvo k danej veci. V prípade ak išlo o mancipáciu nehnuteľnosti, celý proces sa odohrával na danom pozemku. V neskorších dobách to však už nebolo podmienkou, a bolo možné prevádzať vlastníctvo viacerých pozemkov naraz. Rozdiel nastával pri hnutelných veciach, ktoré museli byť prítomné a nemohlo sa mancipovať viacero nehnuteľných vecí naraz.⁴²

Tento úkon, ktorý sa pri vyvinutej mancipácii javil už ako len čistý obrad bol však len pozostatkom pôvodného aktu. Najstaršia forma mancipácia vznikla ešte v dobe kedy neboli razené peniaze a nadobúdateľ získal vec výmenou za odváženú meď. Práve preto boli potrební svedkovia, ktorí dozerali na to či bola meď odvážená správne. S príchodom razených peňazí sa tieto náležitosti stali bezpredmetné, no napriek tomu to nevedlo k ich zániku. Štruktúra mancipácie sa nezmenila a ani skutočné vyplatenie peňazí sa nestalo súčasťou tohto aktu. Z mancipácia sa teda stal len obrad. Môžeme zhodnotiť, že tento symbolický predaj nemal zložitú štruktúru a jeho ráz bol primitívny. Hlavným účinkom mancipácie bolo odcudzenie mancipačnej veci, ktorá sa okamžite stala predmetom vlastníckeho práva nadobúdateľa. Ten takýmto spôsobom získal kviritské vlastníctvo.

⁴¹ BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva*. 9. vyd. Brno: ČS A. S. Právnický v Brně, 1932. s. 297. (preklad Ján Vážný)

⁴² HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 6. vyd. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1927. s 227

3. IN IURE CESSIO

In iure cessio bola procesná inštitúcia a tak isto aj formálny, abstraktný spôsobom nadobudnutia, prevodu a straty všetkých kviritských práv. Injurecessia sa považovala za všeobecnejší derivatívny spôsob nadobudnutia vlastníckeho práva, ktorý bol známy už z doby 5.storočia pred n. l..

Vychádzala z legisakčného procesu pred magistrátom (*legis actio, vindicatio*), čo bolo jedným z najdôležitejších spôsobov uplatňovania nároku na vec a na vlastníctvo veci. Išlo o formálny proces, ktorý sa využíval pri súdnych procesoch na ochranu vlastníckeho práva na vec. Podstatou injurecessie bolo jednak uplatnenie práva zo strany nadobúdateľa a jednak opustenie veci poručiteľa v prospech nadobúdateľa.

Subjektami injurecessie mohli byť len osoby, ktoré mali procesnú spôsobilosť. Osoby, ktoré túto spôsobilosť nemali- teda *alieni iuris* nemohli nadobúdať vlastnícke práva týmto derivatívnym spôsobom a to ani v prospech majiteľa moci. Tak isto v injurecessi bolo vylúčené zastúpenie.

Injurecessia bola solemná prevodná zmluva, ktorej predmetom mohli byť či už mancipačné alebo nemancipačné veci.

Pri tomto derivatívnom spôsobe nadobúdania vlastníctva sa subjekty museli dostaviť pred prétora, v provinciách pred miestodržiteľa a práve pre toto sa injurecessia nepovažovala za jeden z najobľúbenejších prevodných spôsobov. V súlade s predpisom zákona XII Tabúl, žalovaný, ktorý sa nebránil proces prehral. Na základe tohto predpisu vytvorila pápežská jurisprudencia nový spôsob nadobúdania majetku. Išlo o fiktívny proces, kedy nadobúdateľ reivindikoval vec.⁴³

Vindikant (nadobúdateľ) položil ruka na daný predmet a tvrdil že je jej vlastníkom. Svoje vlastníctvo vyjadril na základe formulky: „*Hanc oego rem ex iure Quiritium meam esse aio*“ (Vyhlasujem, že táto vec je mojím quiritským právom). Potom sa prétor alebo miestodržiteľ opýtal scudziteľa či proti tomu neuplatňuje svoje vlastníctvo. Scudziteľ mohol na túto otázku reagovať mlčky alebo slovne. Ak bola odpoveď pozitívna, prétor alebo miestodržiteľ priznal práva vindikantovi. Prétor alebo miestodržiteľ mal povahu authority.⁴⁴

⁴³ COSTA CARLOS J. *Manual de Derecho Romano Público y Privado*, Buenos Aires, 2016. s. 238

⁴⁴ VÁŽNÝ, Jan; *Soustava práva římského, díl II. Vlastnictví a práva věcná*. Brno: Československý akademický spolek Právnick, 1937. s. 30

K platnému prevodu práva na nadobúdateľa došlo len v takom prípade, že boli riadne uplatnené všetky procesné požiadavky, ktoré sa vyžadovali pri injurecesii a taktiež za predpokladu, že bol neobmedzeným vlastníkom veci.

In iure cessio postihol rovnaký osud tak isto ako mancipáciu. V predklasickom období išlo o veľmi dôležitý spôsobom, no v klasickom rímskom práve už injurecessia nebola veľmi používaná. V časoch Justiniánskej kompilácie oba spôsoby úplne zanikli.⁴⁵

⁴⁵ DOMINGO, Rafael. *Family Law in Ancient Roma Law*. Emory University School of Law, University of Navarra, 2017. 2017. s. 10

4. TRADITIO EX IUSTA CAUSA (odovzdanie)

Ďalším derivatívnym spôsobom nadobúdania vlastníckeho práva je *traditio*⁴⁶ Tento spôsob je značne odlišný od predošlých dvoch spôsobov. Išlo o prevod vlastníckeho práva, ktorý bol uskutočnený na základe prevodu držby.

Odovzdanie, ako derivatívny spôsob prevodu vlastníckeho práva, bol jedným z kľúčových konceptov rímskeho práva, ktorého úloha bola významná v histórii jeho vývoja. Rímske právo, ktoré obsahovalo aj komplexný systém pravidiel a princípov, považovalo tradíciu za jeden zo základných spôsobov ako preniesť vlastnícke práva k veciam medzi jednotlivcami. Tento spôsob prevodu možno považovať za jednoduchý, legitímny a efektívny.

Tradícia mala veľký význam v rámci rímskeho práva. Je to jednou z dôležitých tém, ktorá má hlboké historické korene, ktoré siahajú do obdobia rímskej republiky. Bola považovaná za jeden z legitímnych spôsobov nadobudnutia vlastníckeho práva, ktoré bolo možné získať zákonným spôsobom. V rímskej histórii sa tradícia stala jedným z najdôležitejších spôsobov nadobúdania vlastníckeho práva, čo súviselo hlavne s obchodom, keďže v ňom bolo prevod vlastníckeho práva nevyhnutný. S vývojom rímskeho práva, ktoré sa prispôbovalo novým hospodárskym a spoločenským podmienkam sa tradícia stala veľmi dôležitým inštitútom a na rozdiel od mancipácie a injurecessie nezanikla ani v justiniánskej kodifikácii.

Jeden z princípov tradície bol princíp voliteľnosti. To znamená, že subjekt, ktorý prevádzal vlastníctvo musel dobrovoľne a zároveň aj úmyselne preniesť právo na nového vlastníka. Ďalšou nevyhnutnosťou bola zásada fyzického odovzdania veci, čiže vec musela byť naozaj odovzdaná do rúk nového vlastníka, a to od jeho predchodcu. Toto by sme mohli označiť za kľúčové aspekty, ktoré zabezpečovali legitímnosť prevodu vlastníctva derivatívnym spôsobom. Aplikácia tradície bola rozmanitá a zahŕňala rôzne veci a subjekty. Týkala sa hlavne hmotných vecí ako sú nehnuteľnosti, ale aj pohyblivých a nehmotných vecí a taktiež aj práva.

Ďalej sa v práci budeme podrobnejšie zaoberať problematikou týkajúcou sa, priebehu, subjektu, predmetu, účinkov a princípov tohto právneho inštitútu.

⁴⁶ Latinsko- slovenský slovník uvádza tieto významy slova: 1. odovzdávanie, postup, postupovanie 2. vzdanie sa. HLUŠÍKOVÁ, Marta. *Latinsko-Slovenský slovník*. 1.vyd. Bratislava: Kniha- spoločník, 2003. s. 865

4.1 Charakteristika

Tradícia (*Traditio ex iusta causa*) bola zvyčajným a bežným spôsobom prevodu vlastníckeho práva. Podľa významného českého právneho romanistu „*Svou podstatou je tradice věcnou smlouvou, t.j. smlouvou o přechodu vlastníckeho práva.*“⁴⁷ Išlo o neformálny scudzovací právny úkon prirodzeného práva (*ius naturale*), a tiež aj práva národov (*ius gentium*), keďže tradícia bola právny úkon, ktorý bol prístupný aj peregrínom- cudzincom.⁴⁸

Odvzdanie bol právny úkon medzi živými (*inter vivos*), ktorý sa v časoch klasického práva používal na nadobudnutie kviritského vlastníctva iba k nemancipačným veciam. S príchodom justiniáneskeho práva sa tradícia začala využívať na nadobudnutie vlastníckeho práva k všetkým druhom vecí. *Traditio ex iusta causa* však slúžila aj na prevod bonitárneho vlastníctva a držby, no predmetom však boli mancipačné veci⁴⁹

V prípade že sa teda prostredníctvom tradície prevádzalo vlastníctvo k nemancipačným veciam bolo u nadobúdateľa založené kviritské vlastníctvo. Ak sa však prevádzalo vlastníctvo k mancipačným veciam vznikalo u nadobúdateľa vlastníctvo bonitárne. Uvedenú skutočnosť opisuje klasický rímsky právnik Gaius:

Nam si tibi rem Mancipi neque Mancipauero neque in iure cessero, sed tantum tradidero, in bonis quidem tuis ea res efficitur, ex iure Quiritium uero mea permanebit, donec tu eam possidendo usucapias: semel enim impleta usucapione proinde pleno iure incipit, id est et in bonis et ex iure Quiritium tua res esse, ac si ea Mancipata uel in iure cessa esset. Gai Inst. D.2,41

(Lebo ak ti neodovzdám mancipačnú vec ani mancipáciou ani injurecesiou, ale len tradíciou, dostane sa síce táto vec do tvojho majetku, podľa kviritského práva však ostane mojím vlastníctvom, (a to) až do tej doby, než ju nadobudneš vydržaním. Pretože, ak uplynie vydržacia doba, začne ti tá vec patriť s plnými právnymi účinkami, t.j. bude v tvojom majetku aj v tvojom kviritskom vlastníctve práve tak, ako keby ti bola odovzdaná mancipáciou alebo injurecesiou).

Tradícia spočívala v odovzdaní veci vlastníkom (*tradens*) inej osobe (*accipiens*) s úmyslom, aby ju táto osoba nadobudla s obsadením jeho miesta. Tento spôsob

⁴⁷ SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského. Právo majetkové*. 2. vyd. Praha: Všeherd, 1946. s 220

⁴⁸ REBRO, Karol; BLAHO, Peter. *Rímske právo*. 4 dopln. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2010. s. 285

⁴⁹ BLAHO, Peter; HARAMIA, Ivan; ŽIDLICKÁ, Michaela. *Základy římského práva*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1997. s. 191

nadobúdania vlastníctva sa veľmi rýchlo zaviedol do rímskeho zákonodarstva a postupne vytlačil ostatné spôsoby.⁵⁰ Takéto odovzdanie malo za účel prevod držby, a cieľom bolo nadobudnúť vlastnícke právo.⁵¹

4.2 Právne skutočnosti

Na to, aby tradícia nadobudla svoje účinky bolo potrebné, aby boli splnené určité podmienky:

- existencia vlastníckeho práva scudziteľa;
- právny dôvod odovzdania;
- faktické odovzdanie veci.

Jedna z nevyhnutných podmienok sa vzťahovala na strany, ktorých sa tento scudzovací úkon týkal. Museli byť schopné disponovať a nadobúdať majetok, pričom platila zásada *Nemo plus iuris transferre potest quam ipse habet* Ulp. D. 50,17,54 (nikto nemôže previesť viac práv, než sám má). Keďže ide o derivatívny spôsob nadobudnutia vlastníctva, kvalita vlastníctva, ktorá sa prevádzala na nadobúdateľa závisela od kvality vlastníctva predchodcu. Scudziteľ musel disponovať kviritským vlastníctvom k veci. Ako spomína Pietro Bonfante v Inštitúciach rímskeho práva, mohlo scudzovacie právo patriť aj inej osobe ako vlastníkovi. Čo sa týka klasického práva, scudzovať mohol aj opatrovník (*curator*), poručník (*tutor*), alebo zástupca, ktorého si vlastník zvolil. Neskôr v poklasickom období sa scudzovacie právo opatrovníkova poručníkov takmer zrušilo a obdobne Justinán obmedzil toto právo napríklad synom v otcovskej moci.

Scudzovacie právo neprináležalo deťom, nedospelým, márnotrátym, pretože tieto subjekty mohli využiť scudzovacie právo len prostredníctvom poručníka.

Ďalej sa vyžadoval právny dôvod, existencia príčiny tradície- *iusta causa traditionis*.⁵² Tradícia mohla spôsobiť prevod vlastníctva, len keď existovala spolu s kauzou. Môžeme hovoriť aj o zaväzovacom právnom úkone, ktorý bol medzi nadobúdateľom a scudziteľom. V podstate išlo o praktický, ekonomicko-sociálny účel, ktorý slúžil ako zákonný základ pre nadobudnutie majetku a bezprostredne motivoval k odovzdaniu veci.

⁵⁰ COSTA CARLOS J. *Manual de Derecho Romano Público y Privado*, Buenos Aires, 2016. s. 249

⁵¹ BALÍK, S. *Rukojet' k dejinám rímskeho práva jeho institúcií*. 1. vyd; Dobrá Voda u Pelhřimova, 2002. s. 91

⁵² Spravodlivý dôvod (príčina). Zdôrazňuje sa ako požiadavka pre niektoré právne úkony. *Iusta causa* je obzvlášť dôležitá v spojení s *possessio*, *traditio* a *usucaptio*. BERGER, Adolf; *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Philadelphia: American Philosophical society, 1991. s. 535

Bolo zaužívané, že *iusta causa* bola súčasťou konkrétneho právneho úkonu a bola podložená dohodou medzi stranami o účele konania. Pri tradícií neexistuje pozitívny výpočet všetkých úkonov, ktoré sa dali označiť ako *iusta causa*, ale s určitosťou sem možno zaradiť predaj, darovanie, veno, platba a podobne.⁵³ *Iusta causa* možno označiť za kauzálny a ospravedlňujúci moment. Ak však *iusta causa* chýbala, alebo nebola adekvátne a právny poriadok ju neuznával, majetok sa nepreviedol. Príkladom tohto mohlo byť darovanie medzi manželmi.

Z časového hľadiska väčšinou kauza a tradícia spadali v jedno, hlavne pri reálnych jednaniach ako napríklad pôžička. Mohlo sa však stať, že najprv sa odohrala tradícia a až neskôr vznikla *causa*. Takáto situácia napríklad nastávala, keď vec *dotis nomine* (v mene vena) bola odovzdaná ešte pred samotným sobášom.

Tradíciu sme označili ako kauzálnu, keďže si vyžaduje *iusta causa*, alebo teda odôvodnenie. Medzi Ulpiánom a Juliánom však nastala známa kontroverzia, kde sa ich názory rozchádzajú. Ulpián tvrdil, že ak došlo k rozporu v kauze a tá bola teda neplatná, vlastnícke právo na príjemcu neprešlo. Vtedy je možné tradíciu chápať ako kauzálny právny úkon. Na druhú stranu Julián zastával názor, že by k tradícií došlo aj keď kauza nebola platná. Absencia kauzy by teda spravila z tradície abstraktný úkon.

S obdobným názorom sa stretávame častokrát v klasickom práve, kde sa právnici pri prevode vlastníctva opierali o putatívny (domnelý) titul. Na to, že tradícia previedla vlastníctvo hoci príčina, o ktorej sa strany domnievali, že existuje, v skutočnosti neexistovala poukázal aj John Barton. Príkladom je jeden z Marcellových textov (D, 23, 3, 59,2), v ktorom sa hovorí, že bolo pre otrokyňu zriadené veno, pretože bola mylne považovaná za slobodnú. Aj keď takéto veno nemohlo platne vzniknúť, bolo prevedené na domnelého manžela. Keďže sa strany dohodli na účele prečo sa vlastníctvo prevádzalo znamenalo to, že existoval aj dôvod vlastníctva. O tom či bude tradícia účinná nerozhodovalo či bol dosiahnutý samotný účel. To či bol účel dosiahnutý rozhodovalo o tom či si vlastníctvo (v tomto prípade vlastníctvo k venu) bude môcť manžel ponechať.⁵⁴

V učebnici *Základy rímskeho práva*- Blaho, Haramia, Židlická sa však dozvedáme, že možno dôjsť k záveru, že ak obidve strany myslia na inú kauzu, k prevodu vlastníckeho práva na základe tejto nezhody nedôjde.

⁵³ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 56

⁵⁴ KLEŇOVÁ, Veronika, *Iusta causa traditionis. Obligačný právny úkon zaväzujúci k prevodu vlastníctva alebo účelu odovzdania? V: Časopis pro právní vědu a praxi. Ročník 29, číslo 4/2021. Brno: Masarykova univerzita. 2021. s 727*

Ďalším predpokladom tradície bol prevod alebo prevzatie držby z *tradens* na *accipiens*, čo sa muselo uskutočniť efektívnym spôsobom, teda z ruky do ruky v prípade hnutelných vecí a osobným vstupom do nehnuteľnosti alebo do domu, ak išlo o prevod nehnuteľnosti.⁵⁵

Hovoríme teda o scudzovacom právnom úkone, ktorým bola samotná tradícia ako *modus acquirendi dominii* (spôsob nadobudnutia vlastníckeho práva). Požiadavka materiality (faktické odovzdanie) sa postupne vytrácala a klasické právo už pripúšťalo určité zjednodušenie, a vôľa nadobudnúť a previesť získavala väčšiu dôležitosť ako materiálny fakt prevzatia. Tradícia sa považovala za uskutočnenú, keď bola vec vzatá do držby nadobúdateľa so súhlasom scudzovateľa.⁵⁶

Nunquam nuda traditio transfert dominium, sed ita, si venditio aut alinqua iusta causa praecesserit, propterea quam traditio sequeretur D.41, 1, 31 pr. Paul.

(Holým odovzdaním sa nikdy neprevádza vlastníctvo, ale ak tomu predchádzal predaj alebo iná spravodlivá príčina, odovzdanie bude nasledovať čo najskôr.)

4.3 Nadobudnutie vlastníckeho práva tradíciou a nadobudnutie držby

Je nemysliteľné, aby sme pri nadobúdaní vlastníckeho práva tradíciou nespomenuli nadobudnutie držby, keďže išlo o prevod vlastníckeho práva, ktorý bol uskutočnený na základe prevodu držby. Odovzdanie spôsobovalo prevod faktickej moci, ktorého následkom bolo nadobudnutie držby, dokonca dochádzalo až k nadobudnutiu vlastníckeho práva.⁵⁷ Štandardným spôsobom bolo odovzdanie z ruky do ruky a popri tom existovali ešte ďalšie osobitné prípady. Medzi tie zaradíme: *symbolica*, *longa manu*, *brevi manu a constitutum posedorium*, pričom všetky ich interpretácie boli zhrnuté pod názvom *traditio ficta*, čo znamená, že materiálny akt tradície nebol vykonaný efektívne, ale vo fiktívnej forme.

Pri *traditio symbolica*, boli napríklad odovzdané kľúče od skladu, aby sa takýmto aktom delegoval prevod tovaru, ktorý bol uskladnený. Vyžadovalo sa, aby k odovzdaniu kľúčov došlo pri tomto skladisku.

Traditio longa manu (odovzdanie dlhou rukou) bol prípad, keď predmet nebol v skutočnosti dodaný, ale bol označený a sprístupnený kupujúcemu, pričom sa v justiniánskom práve vzťahovalo na nehnuteľnosti zobrazené z diaľky.

⁵⁵ LOPÉZ GUARDIOLA, Samantha Gabriela. *Derecho Romano I*. Mexico: Red Tercer Milenio, 2012. s 164

⁵⁶ COSTA CARLOS J. *Manual de Derecho Romano Público y Privado*, Buenos Aires, 2016. s. 249

⁵⁷ REBRO, Karol; BLAHO, Peter. *Rímske právo*. 4 dopln. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2010. s. 234

Na prevod vlastníckeho práva stačilo *traditio brevi manu* (odovzdanie krátkou rukou) spočívalo v predpoklade osoby, ktorá ako držiteľ veci na základe nájmu alebo užívacieho práva vec nadobudla od jej predchádzajúceho vlastníka. V tomto prípade stačilo jednoduché fyzické odovzdanie veci a nemusela byť splnená žiadna iná formálna požiadavka. Tento spôsob sa využíval väčšinou pri hnutel'nom majetku a bol považovaný za jednoduchší a menej formálny spôsob ako iné formy tradície. O *traditio brevi manu* teda hovorím ak detendor, napríklad nájomník drží naďalej vec, a so súhlasom dovtedajšieho držiteľa prejavuje svoju držiteľskú vôľu.⁵⁸

Interdum etiam sine traditione nuda voluntas domini sufficit ad rem transferendam, veluti si rem, quam commodavi aut locavi tibi aut apud te deposui, vendidero tibi: licet enim ex ea causa tibi eam non tradiderim eo tamen, quod patior eam ex causa emptionis apud te esse, tuam efficio. Gai Inst. D. 41 1,9, 5

(Niekedy je dokonca aj samotná vôľa majiteľa bez samotnej tradície postačujúca na prevod veci, ako napríklad: vec, ktorú som ti požičal alebo odovzdal do starostlivosti ti predám, pretože aj keď ti ju už z tohto dôvodu fyzicky neodovzdám, pripúšťam že je už u teba z dôvodu kúpy, rosím ju tvojou).

Constitutum posedorium (držobná dohoda) je inverzná situácia, ktorá nastala vtedy, keď sa vlastník po predchádzajúcej dohode s nadobúdateľom stal držiteľom veci, ktorú previedol a pokračoval v držbe ako nájomca. Scudziteľ uzatváral s nadobúdateľom dojednanie, že miesto prevodu hmotnou tradíciou bude mať vec od toho okamihu z iného dôvodu, ako napríklad nájom, úschovu, pôžičku, a teda bude pokračovať v držbe veci.⁵⁹

Justinián v rámci svojej reformy⁶⁰, ktorú realizoval cez právny zákonník *Corpus Iuris Civilis*⁶¹ zrušil mancipáciu a injurecessiu ako spôsoby prevodu vlastníctva. Toto zrušenie malo viesť k zjednodušeniu právneho systému. Pri všetkých veciach sa však zachovala tradícia, ako nevyhnutný spôsob nadobúdania vlastníctva prejavom vôle doterajšieho vlastníka *inter vivos*. Pri tejto reforme zaviedol aj niektoré formality a to nevyhnutný písomný dokument a prax slávnostného prehlásenia v cisárskej kancelárii.⁶² Napriek tomu

⁵⁸ SKŘEJPEK, Michal. Římské soukromné právo. Systém a instituce. Plzeň: Aleš Čečk, 2011. s. 291

⁵⁹ BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva*. 9. vyd. Brno: ČS A. S. Právnik v Brně, 1932. s. 295. (preklad Ján Vážný)

⁶⁰ Kodifikácia a jej priebeh je priamo zaznamenaný v Justiniánových Inštitúciách. Na kodifikáciu si Justinián vybral komisiu právnikov, ktorí na kodifikácii pracovali. BLAHO, Peter; VAŇKOVÁ, Jarmila. *Corpus Iuris Civilis. Digesta. Tomus I*. Bratislava: Euro Kodex, 2008. s. 7

⁶¹ Pozostával z nasledujúcich častí: *Codex, Digesta, Institutiones, Codex repetitae praelectionis a Novelle*.

⁶² SKŘEJPEK, Michal. Římské soukromné právo. Systém a instituce. Plzeň: Aleš Čečk, 2011. s. 113

že rímske právo bolo staršie už viac ako 3 storočia, cisár Justinán mal ideu vytvoriť právny systém, ktorý by bol zložený z toho čo bolo prijateľné z minulosti.⁶³

Dôvodom prečo sa práve tradícia zachovala ako spôsob nadobudnutia vlastníckeho práva bol, že bola pre ľudí rýchlejšia, jednoduchšia a preto aj výhodnejšia.

Mancipácia a injurecessia sa viazali na splnenie formálnych podmienok a ich dôležitou súčasťou bolo prednesenie stanovených formuliek. Pri tradícií bolo postačujúce vec odovzdať, respektíve prevziať, a to s úmyslom preniesť vlastnícke právo (*voluntas dominii transferendi*).

Zatiaľ čo mancipácia a injurecessia boli abstraktnými a formálnymi spôsobmi prevodu práva, tradícia sa považovala za neformálny a kauzálny spôsob, keďže spočívala v jednoduchom odovzdaní veci.

Tradícia existovala len spolu s kauzou, pričom mancipácia a injurecessia mohli byť od kauzy odlúčené, aby spôsobili prevod vlastníckeho práva. Na základe tohto môžeme mancipáciu a injurecessiu označiť ako abstraktné- formálne úkony. Z dôvodu nevyhnutnosti *iusta causa* pri tradícií hovoríme o kauzálnom- neformálnom úkone.

⁶³ DOMINGO, Rafael. *Family Law in Ancient Roma Law*. Emory University School of Law, University of Navarra, 2017. 2017. s. 10

ZÁVER

V predloženej bakalárskej práci sme sa zamerali na odvodené spôsoby nadobudnutia vlastníckeho práva v rímskom práve, pričom v predmetnej časti práce sú predložené závery, ktoré z práce vyplynuli.

Vlastnícke právo v rímskom práve patrilo medzi vecné práva a jednalo sa o absolútne právo, keďže pôsobilo *erga omnes* (voči všetkým). Umožňovalo subjektom nakladať s vecami alebo právami podľa vlastnej vôle. Keďže sa práca venovala odvodeným spôsobom nadobudnutia vlastníckeho práva, bolo dôležité porozumieť rozdielom medzi originárnymi a derivátnymi spôsobmi nadobudnutia vlastníckeho práva. Originárne spôsoby umožnili nadobudnutie vlastníckeho práva, pričom nebol potrebný prevod práva od predchádzajúceho vlastníka. Derivatívne, teda odvodené spôsoby nadobudnutia vlastníckeho práva spočívali práve v tom, že boli založené na existencii vlastníckeho práva predchádzajúceho vlastníka, ktoré sa prevádzalo na nadobúdateľa, t.j. nového vlastníka. Takéto delenie bolo však výsledkom pandektistiky 19. storočia. Rimania takéto delenie neformulovali. Ich právo pozostávalo hlavne z princípov a postupov v konkrétnych veciach, preto hovoríme, že rímske právo malo kazuistický charakter. To znamená, že sa zaoberali konkrétnymi prípadmi a rozhodnutiami.

Dôležitou skutočnosťou pri nadobúdaní vlastníckeho práva boli jeho formy. Pri druhoch vlastníckeho práva, sa rozoznávali hlavne dve formy, a to kviritské a bonitárne vlastníctvo. Pri kviritskom vlastníctve boli splnené všetky formality a požiadavky kladené v *ius civile*. Bonitárne vlastníctvo vznikalo v prípade nedodržania určitých formálnych požiadaviek.

Rimania delili veci na mancipačné a nemancipačné, a takéto rozdelenie bolo veľmi dôležité vzhľadom na nasledujúce jednotlivé spôsoby nadobudnutia vlastníctva. Za mancipačné veci sa považovali tie veci, ktoré mali špeciálny hospodársky charakter. V prípade prevodu vlastníckeho práva k mancipačným veciam pomocou mancipácie a injurecesie nadobúdateľovi vzniklo kviritské vlastníctvo. Pri injurecesii mohli byť predmetom scudzovacieho úkonu aj nemancipačné veci aby vzniklo kviritské vlastníctvo. Pri tradícií bolo kviritské vlastníctvo možné nadobudnúť k nemancipačným veciam a bonitárne vlastníctvo k mancipačným veciam.

Rímske právo poznalo tri spôsoby odvodeného nadobúdania vlastníckeho práva, ktorými boli – mancipácia, injurecesia a tradícia. Čo sa týka uvedených derivatívnych spôsobov nadobudnutia vlastníckeho práva, predložená práca formuluje závery, že mancipácia a injurecesia mali viacero spoločných prvkov a tradícia sa od nich značne odlišovala. Prvé dva spôsoby boli účinné len v prípade splnenia formálnych podmienok. Išlo o špecifické abstraktné akty, ktoré si vyžadovali prítomnosť viacerých osôb. Pri mancipácií bola potrebná prítomnosť svedkov a pri injurecesii išlo o konanie pred prétorom. Obidva akty museli byť sprevádzané vyrieknutím špeciálnych formúl a považovali sa za solemné, teda slávnostné úkony. Tradícia sa oproti nim považovala za neformálny a kauzálny spôsob nadobudnutia vlastníckeho práva. Dôležité bolo, že existovala len spolu s kauzou, ktorá bola právnym dôvodom odovzdania. Keďže tradícia bola uskutočnená prevodom držby, je dôležité brať na vedomie, že existovalo viacero spôsobov nadobudnutia držby tradíciou. Patria sem: *traditio symbolica*, *traditio longa manu*, *traditio brevi manu* a *constitutum posedorium*.

Uznávaný rímsky cisár Justinián neskôr v rámci svojej kodifikácie rímskeho práva odstránil z odvodených spôsobov nadobudnutia vlastníckeho práva mancipáciu a injurecessiu. Taktiež na základe uvedenej kodifikácie zaniklo rozdelenie vecí na mancipačné a nemancipačné. Jediný spôsob prevodu vlastníckeho práva, ktorý Justinián ponechal bola tradícia. Podľa názoru autorky práce išlo o opodstatnené rozhodnutie, keďže predmetná kodifikácia odstránila rozpory, unifikovala rímskoprávny systém a došlo k zjednodušeniu a uľahčeniu aplikácie práva v rímskom práve. Tradícia bola oproti ostatným dvom spôsobom oveľa prístupnejšia a menej zložitý akt, a preto autorka práce zastáva názor, že uvedená kodifikácia naozaj uľahčila prevod vlastníckeho práva.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Pramene

Gai Institutionum commentarii quattuor. In: KINCL, Jaromír: *Učebnice práva ve čtyřech knihách.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 326 s.

Corpus Iuris Civilis. Digesta. In: BLAHO, Peter a Jarmila, VAŇKOVÁ. *Corpus Iuris Civilis Digesta.* Bratislava: Euro kódex, 2008. 528 s. ISBN 978-80-89363-07-0.

Literatúra

ARGUELLO, Luis. *Manual de Derecho Romano. Historia e Instituciones.* 3. vyd. Buenos Aires: Editorial Astera. 2004. ISBN 950-508-101-4

BALÍK, Stanislav; BANÍK, Stanislav ml. *Rukovět' kdějinám římského práva ajeho instituci.* 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk. 2007. 149 s. ISBN 978-80-7380-021-5.

BERGER, Adolf; *Encyclopedic Dictionary of Roman Law.* Philadelphia: American Philosophical society, 1991. 441 s. ISBN 0-87169-435-2

BLAHO, Peter; HARAMIA, Ivan; ŽIDLICKÁ, Michaela. *Základy rímskeho práva.* Bratislava: Manz: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1997. 483 s. ISBN 80-85719-07-X.

BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva.* 9. vyd. Brno: ČS A. S. Právník v Brně, 1932. s. 272. (preklad Ján Vážný)

BRTKO, Róbert. *Kontroverzie medzi prokuliánmi a sabiniánmi.* Levoča: MTM, 2020. 166 s. ISBN 978-80-8215-016-5.

COSTA CARLOS J. *Maual de Derecho Romano Público y Privado,* Buenos Aires, 2016. 249 s. ISBN 978-950-20-2719-7

HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římskeho.* 6. vyd. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1927. s 228
HLUŠÍKOVÁ, Marta. *Latinsko-Slovenský slovník.* 1.vyd. Bratislava: Kniha- spoločník, 2003. 865 s. ISBN 80-88814-36-7

KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo.* Praha: C. H. Beck, 1995. 386 s. ISBN 80-7179-031-1.

LOPÉZ GUARDIOLA, Samantha Gabriela. *Derecho Romano I*. Mexico: Red Tercer Milenio, 2012. s 161 ISBN 978-607-733-010-3

MORANCHEL POCATERRA, Mariana. *Compendido de Derecho Romano*. Ciudad de Mexico: UAM, 2017. s 127. ISBN 978-607-28-1088-4.

MORINEAU IDUARTE, Marta; IGLESIAS GONZALES, Román. *Derecho Romano*. Oxford University Press, 1998. s 122 ISBN 970-613-277-5

REBRO, Karol; BLAHO, Peter. *Římske právo*. 4. dopln. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2010. 526 s. ISBN 978-80-8078-352-5.

SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 352 s. ISBN 978-80-7380-334-6.

SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: II. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2011. 612 s. ISBN 978-80-7357-616-5.

VÁŽNÝ, Jan; *Soustava práva římského, díl II. Vlastnictví a práva věcná*. Brno: Československý akademický spolek Právník, 1937. s. 19.

Články a příspěvky dostupné na internete

ALEXANDER, Gregory, DONAHUE, Charles. *Property law*. *Encyclopedia Britannica*, 29 Jul. 2022. Dostupné na: <https://www.britannica.com/topic/property-law>

ANAVITARTE, E.J. *The Property in Roman Law*. Academia Lab. 2019. Dostupné na: <https://academia-lab.com/2017/01/14/modes-of-acquiring-property-in-roman-law/>

DOMINGO, Rafael. *Family Law in Ancient Roman Law*. Emory University School of Law; University of Navarra. 2017. Dostupné na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2955100

KLEŇOVÁ, Veronika. *Iusta causa traditionis: Obligačný právny úkon zaväzujúci k prevodu vlastníctva alebo účel odovzdania?* In: *Časopis pro právní vědu a praxi*. Ročník 29, číslo 4/2021. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2021. ISSN 1805-2789. s. 725-739. Dostupné na: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/15338/14671>

MANTILLA Gonzales Gorki. *La idea de la propiedad y las limitaciones legales a su ejercicio en el Derecho Romano*. Pontificia Universidad Católica del Perú, 1994. Dostupné na: <https://revistas.pucp.edu.pe/index.php/derechoysociedad/article/view/14295/14914>

Internetové zdroje

The Institutes of Gaius. *The Latin Library* [online]. Dostupné na: <http://thelatinlibrary.com/law/gaius1.html>

Gaius: Commentary I. *Medieval Legal History* [online]. Dostupné na: <http://legalhistorysources.com/Law508/Roman%20Law/GaiusInstitutes.htm#ii22>

Slovenské slovníky. Slovenské slovníky [online]. Dostupné na: <https://slovník.juls.savba.sk/>